

BURZYĆ (186) *vb impf*

burzyć (116), **borzyć** (70); *burzyć MiechGlab* (5), *WróbŻółt* (2), *HistAl*, *GliczKsiąż*, *Leop* (8), *OrzList*, *RejZwierc*, *PaprpPan*, *ModrzBaz* (2), *SkarJedn* (4), *SkarŻyw* (7), *StryjKron* (26), *GórnRozm* (2), *KochDz*, *ReszPrz* (3), *KochPam*, *Calep* (4), *OrzJan* (3), *SarnStat*, *KlonKr*, *KmitaSpit*, *SkarKaz* (3), *GoslCast*, *SkarKazSej* (2); *borzyć BierRozm*, *RejJóz*, *MurzHist*, *RejZwierz*, *BibRadz* (7), *SarnUzn* (2), *GrzegŚm* (3), *WujJud* (2), *MycPrz*, *WierKróc*, *BudNT*, *CzechRozm* (6), *Calag*, *CzechEp* (6), *NiemObr*; *burzyć* : *borzyć RejPs* (1 : 2), *RejKup* (1 : 1), *KromRozm I* (1 : 1), *LubPs* (2 : 3), *RejWiz* (3 : 3), *OrzRozm* (1 : 4), *BielKron* (7 : 5), *OrzQuin* (3 : 2), *RejAp* (2 : 4), *GórnDworz* (1 : 1), *RejPos* (4 : 4), *KuczbKat* (1 : 1), *BudBib* (2 : 2), *PudłFr* (1 : 1), *WujNT* (4 : 1).

o jasne.

inf *burzyć* (19). ◇ *praes 1 sg* *burzę* (5). ◇ *2 sg* *burzysz* (2). ◇ *3 sg* *burzy* (28). ◇ *1 pl* *borzimy* (1) *GrzegŚm*, *burz(e)my* (1) *WujNT*, *burzym* (1) *SkarKaz*. ◇ *2 pl* *burzycie* (3). ◇ *3 pl* *burzą* (28). ◇ *praet 1 sg m* *burzyłem* (2). ◇ *3 sg m* *burzył* (24). *f* *burzyła* (1). *n* *burzyło* (4). ◇ *3 pl m pers* *burzyli* (17). ◇ *fut 2 sg m* *będziesz burzył* (1). ◇ *3 sg m* *burzyć będzie* (1). ◇ *imp 2 sg* *burz* (3). ◇ *3 pl* *niech burzą* (1). ◇ *con 3 sg m* *by burzył* (3). ◇ *1 pl m pers* *byśmy borzyli* (1). ◇ *3 pl m pers* *by burzyli* (3). *subst* *by burzyli* (1). ◇ *impers praet* *burzono* (1). ◇ *con* *by burzono* (1). ◇ *part praes act* *burząc* (34).

Sł stp, *Cn* *notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Niszczyć, obalać, obracać w ruinę, pustoszyć, plądrować, grabić, napadać, walczyć zbrojnie; delere, evertere, excidere Calep, Cn; oppugnare Calag; diruere, excidere, quater Calep; affligere, consternere, convellere, dare ruinas, deicere, demoliri, depopulari, desolare, destruere, deturbare, devastare, disturbare, edere ruinas, vastitatem efficere, eruere, evertere, exinanire, expugnare, extinguere, populationem facere, inaedificare, eversionem inferre, infestare, percellere, perdere, perpopulari, pervastare, pervertere, populari, populari ferro et igni, prouere, prosternere, revellere, sternere, subruere, subvertere, subversare, subvertere, demolitione tollere, transversare, vastare, vellere, vexare Cn* (90) : Tedy Thatarzy burząc aż pod Tatry, w targnęli w Śląsko, *MiechGlab* 34, **, 7; *WróbŻółt* cc2; Każe bić/ biią/ każe borzyć/ borzą/ każe budować/ buduią. *BibRadz* 3. *Esdr* 4/8, *Ier* 50/21; *BielKron* 367, 389, 469, 474v; *RejAp* 56, 85v; *BudBib Sap* 18/25; A czego Boże vchoway gdyby nieprzyiaćiel burzył/ w iedney niebezpieczności byłyby máiętności wżytkich *ModrzBaz* 122; *Calag* 473a; *StryjKron* 195, 517, 677; *ReszPrz* 6; *Excindo* – *Zgruntu burzę. Calep* 383b, 886b.

burzyć kogo, co (66): *MiechGlab* 66; *BierRozm* 11; Ktorzy mowili, czuż do babilończikow aby tym więcey burzyli Ierufalem. *WróbŻółt* 112; *RejPs* 118v, 136; *RejJóz* E5; *HistAl* D2; *KromRozm I* D3v; Morze frogofcyą wod fwoich wyelkye gory borzy. *LubPs* M3v; *RejWiz* 1; *Leop Iudic* 9/27, 2.Par 14/15, 3.*Esdr* 2/22; *RejZwierz* 37; áby nieprzyiaćiel nie borzył murow nażyich. *BibRadz* 331 *marg*; Wtárgni w ziemię tę á borz ią. *BibRadz Is* 36/10, *Iudith* 4/1; inne Greckie miáftá obyczáiem nieprzyiaćielkim borzył y poliádał. *BielKron* 240, 202, 240 [2 r.], 265v, 279, 308v, 338; *RejAp* 33v; *RejPos* 77v; *KuczbKat* a2; *RejZwierc* 245v; *WujJud* B2v; *BudBib* 4.Reg 19/11, 1.*Mach* 9/54; S káżdym ktory poháncze mężnie burzyć iedzye. *PaprpPan* Q2v; *ModrzBaz* 109; áby wżędzie obrázy/ pod gárdłem y máiętnością burzono. *SkarJedn* 197; *SkarŻyw* 87, 300; *StryjKron* 245, 522, 537, 572, 762

(22); *KochDz* 108; *ReszPrz* 70; *PudłFr* 70; *OrzJan* 103; *WujNT* 2.Cor 10/4; *KlonKr* C3v; *KmitaSpit* A2v.

Zwrot: »ogniem i mieczem, mieczem, ogniem burzyć« [szyk zmienny] (6): Potim załzedłzi do Afryki [...] dołtali iey, burząc mieczem y ogniem. *MiechGlab* 47; *BielKron* 308v; *RejAp* 33v; *StryjKron* 335, 442, 717.

Szeregi: »łupić i borzyć; burzyć, wojować i łupić« (1 : 1): co czynił Olofernes [...] łupiąc y borząc Kościoły ich. *BibRadz Iudith* 4/1; *StryjKron* 406.

»burzyć, plundrować (i palić); plundrować i burzyć« (3 : 1): Tatarowie bez odporu Polłkie ziemię aż po łame Tatry Węgierłkie łwowlonie burzyli/ plundrowáli/ y palili. *StryjKron* 370, 335, 577.

2. *Zwalczać, obalać czyjeś poglądy, przeciwstawiać się poglądom lub istniejącemu porządkowi, osłabiać władzę, negować, krytykować, prześladować ze względów religijnych; devastare, expugnare Vulg [kogo, co] (69)* : *RejKup* p3v; *GliczKsiąż* P6; *LubPs* R4v, Z; *Leop Gal* 1/13; *BibRadz Ps* 17/9; ták też przewrotność rozumow wżetecznych teraz Polłkę z gruntu borzy *OrzRozm* D2v, D2v; *SarnUzn* G7; *OrzQuin* C4 marg, K4v, Q2; *RejAp* 57 [2 r.], 92v; pokoy połpolity burząc *GórnDworz* Hh2; ktorzy burzą/ niłzczą/ á wywracáią łwięta łprawiedliwość łwiátá tego *RejPos* 78v, 78v, 283; *GrzegłSm* 28 [2 r.]; *KuczbKat* 200; *WujJud* 16v; *MycPrz* I A2; *WierKróc* Av; *CzechRozm* 12v, 264v; *SkarJedn* 398; *SkarŻyw* 231, 601; ále tylko łame błędy borząc *CzechEp* 94, 43, 185, 221, [397] marg; y piłal ten Ian przeciwo Cyrillułowi/ potężnie árgumentá ie⁸⁰ borząc *NiemObr* 137; *ReszPrz* 5; *GórnRozm* C3, M2v; A Száweł burzył [*devastabat*] kościol *WujNT Act* 8/3, *Act* 9/21, *Gal* 1/13; *SarnStat* 1051; *SkarKaz* 118a; *SkarKazSej* 667a.

burzyć kogo, co czym (14): *KromRozm I* H4v; *MurzHist* D2; *OrzRozm* H2; *GrzegłSm* 28; *BudBib Ez* 25/15; *BudNT Mar* 7/13; zá ártykuł łie chwytać y prawdę íalną nim borzyć? *CzechRozm* 134, 200v, 222v [2 r.]; *SkarJedn* 46, 112; *CzechEp* 131; tym gromem burzym Sábelliany y Pátropálfyany: ktorzy perfony w bołtwie miełzáli. *SkarKaz* 485b.

Zwrot: »wiarę burzyć« (6): *RejKup* r3v; *Leop Gal* 1/23; ktorą Wiárę wy theraz borzyćie. *OrzRozm* G; *OrzJan* 70, 130; *WujNT Gal* 1/23.

Szeregi: »borzyć a gwałcić«: ktorzy [*kościol*] włtawicłnie borzą á gwałca. *LubPs* S2.

»borzyć (niszczyć) a (i) psować; psować a borzyć« (2 : 1): *SarnUzn* G6v; á iekli kto płuie/ á borzy then dar Boży przyiaźń/ złym wżywániem *GórnDworz* M2v; *RejPos* 198v.

3. *Wiać, dąć, kłębić się (6)* : ná Krępaku wiátr ze włzytkiéy síły Burząc/ dąb łtary wypárl *KochPam* 81.

burzyć co (3): *RejWiz* 149v, Dd4; Neptune/ nie burz morzá *PudłFr* 67.

burzyć czym: Ci [*czarci*] więc burzą wodámi/ domy przewracáią *RejWiz* 149v.

W przén (1) : á wydrzy mię łtey głębokóci náwálney niźli by mię práwie do końcá pogrąziłá. A niedopułłczay áby iuż ty náwálnołci nádemną burzyli *RejPs* 101.

4. *Podniecać, wzbudzać niepokój, podburzać, buntować, podżęgać; inquietare Calep; agitare, concire, concitare, excitare, facere seditionem Cn (20)* : przeciwo Exekucyey włzytko łam czyni: burząc/ ziaźdy łwowlone/ czyniać *OrzRozm* A3; iż ci [*posłowie*] ták czyniać burząc/ áby czego w Rzeczypołpolitéy dołtáli *OrzQuin* C2; *RejPos* 54; *Calep* 540b.

burzyć kogo, co (13): Płánethá rozum borzy *RejWiz* 144, Dd; *Leop* 3.Reg 18/17; y burzą ich [diabłowie] iáko wierne żołnierze łwe/ ku roftárgnieniu kołciólá Bożego. *OrzList* d2v; *SkarŻyw* 390, 573; *SkarKazSej* 694b; *GosłCast* 22. Cf *burzyć kogo na kogo*; *Zwrot*, »pobudzać i burzyć«, »zapalać i burzyć«.

burzyć kogo na kogo: ktorego [*Piotra Apostoła*] gdy Symon zwał Czarownikiem/ y lud Rzymfki nań burzył *SkarŻyw* 436.

Zwrot: »świat burzyć« (2): A tákowi ludzie póspolicie przy dworzech ludzi przełożonych/ którzy fwiát burzą/ mieyfcá łwe y záchowanie máya. *LubPs* I2v; *Leop Act* 17/6.

Szeregi: »burzyć (a broić) a mieszać« (3): *OrzQuin* C2v; ále [*czart*] kędy może burząc á miefzáiąc fwiáthem tym/ [...] poliewa gi dziwnym kákołem niełpráwiedliwóści á vcífkow iego *RejPos* 54, 26.

»pobudzać i burzyć«: przyfłli [*Żydowie*] y tám/ pobudzáiąc y burząc mnoftwo [*commoventes et turbantes multitudinem*]. *Leop Act* 17/13.

»zapalać i burzyć«: ládá łzkodá y krzywdá nas zápala y burzy. *SkarKaz* 314a.

5. Kołatać, stukać, dobijać się (1) : *Strepito* – Barzo kollace, burzę; chroboczę. *Calep* 1010a.

Synonimy: **1.** kazić, niszczyć, palić, plundrować, wojować; **2.** gwałcić, kazić, niszczyć, psować, wyracać; **4.** buntować, mieszać, pobudzać, poduszczać, przekazać, waśnić, zapalać; **5.** chrobotać, kołatać.

Formacje pochodne: *oburzyć, poburzyć, podburzyć, rozburzyć, wzburzyć, zaburzyć, zburzyć; poburzać, podburzać, rozburzać, wzburzać, zaburzać, zburzać.*

Cf **BURZĄCY, BURZENIE, BURZYĆ SIĘ, BURZON**